

Jaarverslag 2018

Commissie van Toezicht
op de Inlichtingen- en
Veiligheidsdiensten

Jaarverslag

2018

Commissie van Toezicht
op de Inlichtingen- en
Veiligheidsdiensten

Voorwoord

Niet “of...of” maar “en...en”

Het jaar 2018 was voor onze inlichtingen- en veiligheidsdiensten, de AIVD en de MIVD, en daarmee ook voor de onafhankelijke toezichthouder de CTIVD een bijzonder jaar. Een jaar waarin de schijnwerpers van de maatschappelijke, politieke en media aandacht nadrukkelijk op de diensten gericht waren. Niet vanwege incidenten met schokkende onthullingen, maar vanwege de invoering van een nieuwe Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten op 1 mei 2018 en in de aanloop daar naar toe de uitslag van een raadgevend referendum over die wet. Tegenstanders van de nieuwe wet wonnen nipt het referendum, hoewel niet altijd even duidelijk was waar die tegenstand zich precies op richtte. De regering deed naar aanleiding van de uitslag van het niet bindende referendum nadere toezeggingen met betrekking tot de inhoud van de wet en voerde deze vervolgens in. Eén van de toezeggingen die het kabinet ook deed, betrof de start van een onafhankelijke wetsevaluatie naar de werking van de wet uiterlijk binnen 2 jaar na de invoering daarvan.

Voorafgaand aan het referendum had de CTIVD de in te voeren wet doorgelicht, hetgeen zij in de ontwerpfasen ten behoeve van de parlementaire behandeling ook reeds enige malen had gedaan. Onze eindconclusie was dat de wet in balans was, hetgeen erop neer kwam dat er evenwicht was tussen het belang van de bescherming van de nationale veiligheid in ons land en dat van de rechtsbescherming van de burger daarbij. De wet voldeed ons inziens aan de minimum normen die de mensenrechtenverdragen waaraan Nederland gebonden is en de daarop gebaseerde nationale- en Europees rechterlijke uitspraken stellen.

[Ga hier naar de Eindbalans](#)

Tijdens de parlementaire behandeling van de wet, werd zowel door de Tweede als de Eerste Kamer aangedrongen op versneld toezicht door de CTIVD op de invoering en naleving van de wet door de AIVD en de MIVD, een en ander vooruitlopend op de wetsevaluatie. Een verzoek dat door de betrokken ministers van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) en van Defensie werd gesteund en door de CTIVD is gehonoreerd. In december 2018 bracht de CTIVD in dat verband haar eerste van een serie voortgangsrapportages uit. Rapportages die tot aan de start van de wetsevaluatie op uiterlijk 1 mei 2020 elk half jaar ten behoeve van de betrokken ministers en het parlement openbaar zullen worden uitgebracht. In deze eerste voortgangsrapportage constateerde de CTIVD dat bij beide diensten sprake was van fundamentele achterstanden op essentiële onderdelen bij de invoering van de wet, met name waar het betrof het in beleid en werkprocessen vastleggen van verplichtingen voor de rechtsbescherming van de burger. Achterstanden die het risico voor het ontstaan van onrechtmatigheden aanzienlijk vergroten.

[Ga hier naar de Voortgangsrapportage](#)

Duidelijk was dat zowel de AIVD als de MIVD hadden onderschat welke impact de nieuwe wettelijke bepalingen hebben op hun beleidsvoering, hun bestaande werkprocessen en op de inrichting van hun geautomatiseerde systemen voor de gegevensverwerking. Niet dat de diensten stil hadden gezeten voorafgaande aan de invoering van de wet, er was door hen veel werk verricht, maar de omvang van het werk was simpelweg onderschat. De conclusie was dan ook dat de beide diensten alle zeilen bij moeten

zetten teneinde de tweede voortgangsrapportage van de CTIVD, die medio juni 2019 wordt uitgebracht, een positiever beeld te laten geven.

De voortgangsrapportage van de CTIVD maakte veel tongen los, niet alleen parlementaire. De media aandacht was groot en beterschap werd nadrukkelijk toegezegd. Soms echter werd ook een opvallend politiek geluid gehoord; de vraag of de nieuwe wet niet te véél verplichtingen meebrengt die ten koste gaan van de operationele slagkracht van onze geheime diensten. Zeker als aan de operaties middelen zouden moeten worden onttrokken ten behoeve van het invoeren van verplichtingen met betrekking tot de rechtsbescherming van de burger en het intern moeten controleren van de naleving daarvan. Het heeft iets van "kan het niet een onsje minder?". Kennelijk leeft bij sommigen het idee dat keuzes gemaakt kunnen worden tussen "of" het belang van onze nationale veiligheid, "of" dat van de rechtsbescherming van de burger daarbij. Het kunnen maken van een dergelijke keuze, los van overmachtssituaties waarbij acute dreigingsnood de wet breekt met dito verantwoording achteraf, bestaat echter niet. Het is geen "of...of" maar "en...en"!

Van belang is te onderkennen dat de nieuwe Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2017 ten opzichte van de oude wet uit 2002 in belangrijke mate en in aanvullende zin bestaat uit de codificatie van waartoe onze grondwet, mensenrechtenverdragen en algemene beginselen van gegevensbescherming Nederland verplichten. Inzichten en verplichtingen waaraan ons land door middel van onder meer bindende rechterlijke uitspraken nadrukkelijk is gehouden. Evenzeer als de nieuwe wet de codificatie kent van overgenomen aanbevelingen uit door de jaren heen uitgebrachte toezichtsrapporten van de onafhankelijke CTIVD.

Als de verzwaarde administratieve en organisatorische lasten die de nieuwe wet kent alleen maar te dragen zijn door structureel in de operaties van de diensten te schrappen, zou inderdaad een verontrustende situatie kunnen ontstaan. Zo'n situatie kent dan maar één oplossing, dat is de beide diensten door middel van een aanvullende begroting in staat te stellen de beide ballen van de nationale veiligheid en die van de rechtsbescherming wél in de lucht te houden. Meer middelen dus, zoals dat ook plaatsvond ten behoeve van de nieuwe bevoegdheden van de diensten. Het is immers een "en...en".

Het jaar 2018 en de invoering van de nieuwe wet betekende ook veranderingen voor de CTIVD, enerzijds met de inrichting van twee afdelingen, te weten "toezicht" en "klachtbehandeling", en de doorontwikkeling van onze ICT-expertunit en anderzijds met de uitbreiding van onze bevoegdheden. Daarnaast, los van de consequenties van de nieuwe wet, ging ons reguliere werk gewoon door met toezichtsrapporten en klachtbehandeling. U leest hierover in ons jaarverslag.

Voor Aad Meijboom en mij is dit het laatste jaarverslag opgemaakt onder onze mede verantwoordelijkheid. Ikzelf vertrek op 1 november a.s. en Aad Meijboom per 1 januari 2020. Onze benoemingstermijnen expireren en gezien onze leeftijden is een tweede termijn niet aan de orde.

Ik wens u, mede namens mijn collega commissieleden, veel leesplezier toe!

Harm Brouwer
Voorzitter CTIVD


```
        modifier_ob.  
    set mirror object to mirror  
    mirror_mod.mirror_object  
  
    operation == "MIRROR_X":  
    mirror_mod.use_x = True  
    mirror_mod.use_y = False  
    mirror_mod.use_z = False  
    operation == "MIRROR_Y":  
    mirror_mod.use_x = False  
    mirror_mod.use_y = True  
    mirror_mod.use_z = False  
    operation == "MIRROR_Z":  
    mirror_mod.use_x = False  
    mirror_mod.use_y = False  
    mirror_mod.use_z = True  
  
    selection at the end  
    mirror_ob.select=1  
    modifier_ob.select=1  
    context.scene.objects.active  
    ("Selected" + str(modifier  
    mirror_ob.select = 0  
    bpy.context.selected_object  
    data.objects[one.name].select  
  
    print("please select exactly one")
```

--- OPERATOR CLASSES ---

```
    Operos.Operator):  
    mirrX mirror to the selected  
    ct mirrct.mirror_mirror_x"
```

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
1 Inleiding	7
2 Wat veranderde er voor de CTIVD met de inwerkingtreding van de Wiv 2017?	9
3 Welke activiteiten verricht(te) de afdeling toezicht?	13
3.1 Hoe ziet de afdeling toezicht toe op de uitvoering van de Wiv 2017 door de AIVD en de MIVD?	13
3.2 Welke onderzoeken zijn in 2018 afgerond?	15
3.3 Welke onderzoeken zijn in 2018 gestart en wat staat er voor 2019 op de planning?	20
3.4 Hoe waarborgt de afdeling toezicht de kwaliteit en effectiviteit van het toezicht?	23
4 Welke activiteiten verricht(te) de afdeling klachtbehandeling?	27
4.1 Hoe houdt de afdeling klachtbehandeling zicht op de behandeling van klachten en meldingen van misstanden door de AIVD en de MIVD?	27
4.2 Welke klachten zijn in 2018 behandeld en welke meldingen van misstanden zijn onderzocht?	28
5 Hoe verhoudt de CTIVD zich tot de Toetsingscommissie Inzet Bevoegdheden (TIB)?	33
6 Hoe werkt de CTIVD internationaal samen?	37
7 Hoe heeft de organisatie van de CTIVD zich ontwikkeld in 2018?	39


```
0101 001011 10101  
11011 001 1101 01  
100 110101 000110  
11 01110 01 11010  
0110 11 01 10 100
```


- BUSINESS
- NETWORKING
- SOCIAL NETWORK
- TECHNOLOGY
- MEDIA
- CREATIVE
- FINANCE
- INVESTMENT
- CULTURE
- ECONOMY

Inleiding

De Commissie van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CTIVD) houdt toezicht op de rechtmatigheid van het handelen van de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) en de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD). Zij beschikt daarvoor over verregaande bevoegdheden die haar in staat stellen over de volle breedte van de taakuitvoering van de beide diensten diepgaand zicht te krijgen op de rechtmatigheid van hun handelen. Zij ziet het als haar taak inzicht te geven in de juiste balans tussen de belangen van de nationale veiligheid en de rechtsbescherming van de burger daarbij.

[Lees hier alle onderzoeken van de CTIVD](#)

De CTIVD behandelt daarnaast klachten en meldingen van misstanden over de AIVD en de MIVD. Klachten kunnen worden ingediend door individuele burgers en namens hen door belangenorganisaties. Zij heeft de mogelijkheid bindende oordelen te geven op klachten.

[Lees hier beslissingen van de CTIVD](#)

Ieder jaar publiceert de CTIVD voor 1 mei haar jaarverslag, dat zij aanbiedt aan het parlement en de betrokken ministers van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) en van Defensie. Het jaarverslag is volledig openbaar, wordt vertaald in het Engels en wordt beschikbaar gesteld op de website van de CTIVD, www.ctivd.nl. Voor u ligt het jaarverslag 2018.

In het jaarverslag leest u achtereenvolgens de volgende onderwerpen. In hoofdstuk 2 gaat de CTIVD in op de gevolgen van de nieuwe wet, de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2017 (Wiv 2017) voor haar organisatie, haar taakstelling en de focus van haar toezichtsactiviteiten. In de hoofdstukken 3 en 4 leest u welke activiteiten de afdelingen toezicht en klachtbehandeling hebben verricht in 2018 en wat er voor 2019 op de planning staat. Hoofdstuk 5 ziet op de verhouding van de CTIVD ten opzichte van de Toetsingscommissie Inzet Bevoegdheden (TIB). Hoofdstuk 6 geeft inzicht in de samenwerking van de CTIVD met toezichthouders op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten in het buitenland. Tot slot beschrijft hoofdstuk 7 hoe de organisatie van de CTIVD zich heeft ontwikkeld in 2018.

2

“Voor de CTIVD betekende de nieuwe wet onder meer een verandering in haar organisatie, een wijziging van haar taakstelling en een nieuwe focus in haar toezichtsactiviteiten.”

Wat veranderde er voor de CTIVD met de inwerkingtreding van de Wiv 2017?

De Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2017 (Wiv 2017) trad op 1 mei 2018 in werking. Voor de CTIVD betekende de nieuwe wet onder meer een verandering in haar organisatie, een wijziging van haar taakstelling en een nieuwe focus in haar toezichtsactiviteiten.

Wat veranderde in de organisatie van de CTIVD?

Vanaf 1 mei 2018 bestaat de CTIVD uit vier leden en is zij onderverdeeld in twee afdelingen, een afdeling toezicht en een afdeling klachtbehandeling. De scheiding tussen de afdelingen is aangebracht om de onbevooroordeelde oordeelsvorming ten opzichte van elkaar te borgen. Zo wordt voorkomen dat de leden van de afdeling toezicht betrokken zijn bij de besluitvorming van de afdeling klachtbehandeling en vice versa. De staf van de CTIVD ondersteunt de beide afdelingen.

De afdeling toezicht verricht onderzoek naar de rechtmatigheid van het handelen van de AIVD en de MIVD. Elk onderzoek leidt tot een rapport, dat in vrijwel alle gevallen in het openbaar gepubliceerd wordt. Ook kan de afdeling toezicht de bij de Wiv 2017 betrokken ministers op verzoek of op eigen initiatief van advies voorzien. De afdeling toezicht heeft drie leden, waarvan de voorzitter ook de voorzitter is van de CTIVD.

De afdeling klachtbehandeling behandelt klachten en meldingen van misstanden. De afdeling klachtbehandeling heeft een voorzitter, tevens lid van de CTIVD, en daarnaast drie leden die op ad hoc basis bij de behandeling van klachten en meldingen van misstanden worden betrokken.

De nieuwe organisatiestructuur betekende voor de CTIVD ook een vernieuwing van de website (www.ctivd.nl), een wijziging van het Reglement van Orde gepubliceerd in de Staatscourant, een nieuwe overlegstructuur van en tussen de afdelingen van de CTIVD en de aanpassing van de interne protocollen voor toezicht en klachtbehandeling.

Wat veranderde in de taakstelling van de CTIVD?

De klachtbehandeling door de CTIVD is fundamenteel gewijzigd met de inwerkingtreding van de Wiv 2017. De CTIVD heeft niet langer een adviserende rol bij de behandeling van klachten door de betrokken minister. Vanaf 1 mei behandelt de afdeling klachtbehandeling van de CTIVD klachten die al door de betrokken minister

in een eerder stadium zijn behandeld. Zij kan daarbij voor de betrokken ministers bindende oordelen geven en in dat kader maatregelen opleggen, zoals het stoppen van een lopend onderzoek van de diensten, het beëindigen van de inzet van een bijzondere bevoegdheid of het verwijderen en vernietigen van door de diensten verwerkte gegevens. De behandeling van meldingen van misstanden is een geheel nieuwe taak van (de afdeling klachtbehandeling van) de CTIVD.

Wat veranderde in de focus van toezichtsactiviteiten?

De afdeling toezicht van de CTIVD heeft vanaf de inwerkingtreding van de Wiv 2017 op 1 mei 2018 haar toezichtsactiviteiten gericht op de werking van de nieuwe wet, in het bijzonder op die thema's die in het politiek en maatschappelijk debat veel aandacht hebben gekregen. Bij de behandeling van het wetsvoorstel hebben zowel de Tweede als de Eerste Kamer in dit verband verzoeken tot versneld of verscherpt toezicht gedaan aan de CTIVD. Ook het Kabinet heeft de CTIVD gevraagd strikt toe te zien op de naleving van de nieuwe wet in de praktijk. Deze verzoeken corresponderen in belangrijke mate met de aandachtspunten die de CTIVD zelf naar voren heeft gebracht tijdens en na de parlementaire behandeling van de wet in 2017 en het referendum dat over de wet plaatsvond begin 2018. Zij heeft hier dan ook gehoor aan gegeven en in december 2018 een eerste voortgangsrapportage uitgebracht over de werking van de Wiv 2017. Daarin staat centraal op welke wijze de beide diensten uitvoering geven aan wettelijk verankerde dan wel beleidsmatig toegezegde waarborgen voor de rechtsbescherming van de burger. Ook richt het zich op de effectiviteit van het toezicht wat meer en meer afhankelijk is van gedegen interne controle mechanismen bij de diensten zelf. De techniekonafhankelijke formulering van de wettelijke bevoegdheden noopt ertoe dat de diensten zelf, onder meer bij het gebruik van nieuwe technieken, de werking van hun systemen voor gegevensverwerking vooraf, ten tijde van de toepassing daarvan en achteraf controleren.

De CTIVD zal tot en met mei 2020 elk half jaar een dergelijke rapportage uitbrengen teneinde het parlement en de samenleving zicht te geven op de wijze waarop de AIVD en de MIVD de wet in de praktijk toepassen. De resultaten uit de voortgangsrapportages kunnen daarnaast een bijdrage leveren aan de door het kabinet toegezegde onafhankelijke wetsevaluatie die vóór 1 mei 2020 moet zijn gestart.

De CTIVD heeft al langere tijd aandacht voor de verwerking van grote hoeveelheden gegevens (bulk) door de AIVD en de MIVD en voor de toepassing van nieuwe geautomatiseerde technieken in dat verband. Grote hoeveelheden gegevens kunnen met verschillende bevoegdheden worden verzameld. Zo kunnen grote datasets worden verworven op het internet, via informanten en agenten, met behulp van de hackbevoegdheid en met de (nieuwe) bevoegdheid tot onderzoeksopdrachtgerichte interceptie van de beide diensten. Technologische ontwikkelingen stellen hen in staat steeds grotere hoeveelheden gegevens te verzamelen en deze gegevens op steeds complexere wijze effectief verder te verwerken. Het gaat hierbij in belangrijke mate ook om persoonsgegevens van burgers die niet in de aandacht van een van de beide diensten staan. Dit maakt de bulkverwerking door de beide diensten een belangrijk overkoepelend thema in het toezicht door de CTIVD. De samenwerking met inlichtingen- en veiligheidsdiensten in het buitenland is eveneens een terugkerend onderwerp van onderzoek. Niet alleen dient vooraf sprake te zijn van gedegen afwegingen bij de keuze al dan niet samen te werken met een buitenlandse dienst, ook de samenwerking in de praktijk, zoals het verstrekken van persoonsgegevens, het uitvoeren van gezamenlijke

operaties of het verlenen van ondersteuning aan een buitenlandse dienst, dient met voldoende waarborgen te worden omgeven. Ten aanzien van beide thema's biedt de Wiv 2017 een versterkt kader dat de grondrechten van de burger beoogt te beschermen, bijvoorbeeld door te vereisen dat verzamelde gegevens zo spoedig mogelijk op hun relevantie worden beoordeeld en terstond worden vernietigd wanneer deze niet relevant zijn en doordat de verstrekking van ongeëvalueerde gegevens aan een buitenlandse dienst pas mag plaatsvinden na toestemming van de minister en daarvan melding gedaan moet worden aan de CTIVD.

Naast de aandacht van de CTIVD voor de werking van de nieuwe wet in de praktijk, verricht zij ook reguliere thematische rechtmatigheidsonderzoeken. De CTIVD gaat in hoofdstuk 3 nader in op de toezichtsactiviteiten die zij in 2018 heeft verricht en de plannen die zij heeft voor 2019.

COMPLIANCE

“De techniekonafhankelijke formulering van de wettelijke bevoegdheden van de diensten vereist een voortdurende vertaling van de wet naar de praktijk en een heldere interne vastlegging daarvan.”

Welke activiteiten verricht(te) de afdeling toezicht?

3.1 Hoe ziet de afdeling toezicht toe op de uitvoering van de Wiv 2017 door de AIVD en de MIVD?

De Wiv 2017 is per 1 mei 2018 in werking getreden. Deze nieuwe wet geeft de AIVD en de MIVD de bevoegdheden om gegevens in grote hoeveelheden te verzamelen. De verwerking van deze grote hoeveelheden gegevens door de beide diensten wordt steeds complexer van aard en vindt meer en meer geautomatiseerd plaats. Deze technologische ontwikkelingen en de intensivering van de samenwerking met buitenlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten geven een extra dimensie aan de gegevensverwerking door de diensten. In de Wiv 2017 zijn dan ook de waarborgen voor de rechtsbescherming van de burger versterkt. Belangrijke wettelijke verplichtingen zien op permanente datareductie en een doorlopende interne controle door de diensten zelf op een rechtmatige gegevensverwerking.

Toezichtsactiviteiten naar de werking van de Wiv 2017

De afdeling toezicht heeft haar toezichtsactiviteiten vanaf 1 mei 2018 gericht op de werking van de nieuwe wet, in het bijzonder op de thema's die in het politiek en maatschappelijk debat bij de totstandkoming van de wet veel aandacht hebben gekregen. Door middel van zogenoemde nulmetingen wordt in kaart gebracht of de wettelijke en toegezegde beleidsmatige waarborgen een nadere invulling hebben gekregen t.b.v. de praktijk van gegevensverwerking door de beide diensten. De techniekonafhankelijke formulering van de wettelijke bevoegdheden van de diensten vereist een voortdurende vertaling van de wet naar de praktijk en een heldere interne vastlegging daarvan. Een nulmeting ziet in essentie op de beschikbaarheid van beleid, werkprocessen en de inrichting van technische systemen en op de marginale beoordeling daarvan. Het is te vergelijken met een risicoanalyse, waarbij risico's voor onrechtmatig handelen in kaart worden gebracht. Ook richt de afdeling toezicht zich door middel van reguliere diepteonderzoeken op de toepassing van onderdelen van de wet in de praktijk. De toezichtsactiviteiten naar de werking van de Wiv 2017 zullen in ieder geval tot mei 2020 plaatsvinden en elk half jaar leiden tot een voortgangsrapportage.

Nr. 59| Voortgangsrapportage over de werking van de Wiv 2017

Vastgesteld op 27 november 2018, gepubliceerd op 4 december 2018

In december 2018 is de eerste voortgangsrapportage gepubliceerd. De rapportage behandelt de zorgplicht van de diensten voor een rechtmatige gegevensverwerking, de doorlopende verplichting van data-reductie, onderzoekopdrachtgerichte interceptie, internationale samenwerking en procedures voor de behandeling van klachten en meldingen van misstanden. De kern van de eerste voortgangsrapportage is dat sprake is van een achterstand en

dat de AIVD en de MIVD nog fundamentele stappen moeten zetten bij de invoering van belangrijke onderdelen van de nieuwe wet. Er is sprake van risico's voor onrechtmatig handelen door de beide diensten. Essentiële waarborgen voor de rechtsbescherming van de burger missen nog, geheel of gedeeltelijk, hun invulling in intern beleid, werkprocessen en de inrichting van technische systemen. Instrumenten voor de verplichte interne controle ontbreken en mede daardoor is effectief extern toezicht door de CTIVD nog onvoldoende mogelijk. De AIVD en de MIVD moeten op korte termijn binnen hun organisaties concrete stappen zetten om in de praktijk te waarborgen dat aan de eisen uit de Wiv 2017 wordt voldaan. Zo ontbreekt op belangrijke onderdelen beleid op het terrein van gegevensbescherming (zoals invulling van *data protection by design* en *by default*) en wordt geen herkenbare toepassing gegeven aan het criterium 'zo gericht mogelijk' (bijvoorbeeld een zo gericht mogelijk filter bij de interceptie zelf en de keuze voor zo gericht mogelijke selectiecriteria). Ook is de door de wet vereiste datareductie nog werk in uitvoering o.m. door een gebrekkige ondersteunende ICT infrastructuur bij de MIVD en wordt te weinig acht geslagen op (wettelijke) waarborgen voor de geautomatiseerde metadata-analyse (zoals voorafgaande toestemming in alle gevallen en beperkte toegang van medewerkers tot metadata). Bovendien is effectief toezicht door de CTIVD op de naleving van een aantal verplichtingen die de wet stelt nog onvoldoende mogelijk. Zo is het instrumentarium voor de wettelijke zorgplicht van de diensten voor een rechtmatige gegevensverwerking door hen te weinig concreet ingevuld en ontbreekt daarmee doorlopende interne controle (t.b.v. de *compliance*) op belangrijke werkprocessen. Toezicht op de naleving hiervan is dan nog niet goed mogelijk.

[Ga hier naar de Voortgangsrapportage](#)

Ontwikkeling van toezichtsmethoden

De afdeling toezicht van de CTIVD is gaan werken met nulmetingen: het vaststellen van de beschikbaarheid en op inhoud marginaal toetsen van beleid, werkinstructies, handleidingen, instrumenten en/of randvoorwaarden, waarmee een startpositie voor effectief toezicht wordt geboden. Een nulmeting geeft de afdeling toezicht een beeld van de mate waarin de AIVD en/of de MIVD op dat moment invulling geeft aan het toepasselijk wettelijk kader. Een nulmeting is te vergelijken met een risicoanalyse en wordt door de afdeling gehanteerd bijvoorbeeld wanneer sprake is van de toepassing van een nieuwe bevoegdheid of een nieuwe (verwerkings)techniek. Op basis van de uitkomsten van een nulmeting, bepaalt de afdeling toezicht de nadere inrichting van haar toezichtsactiviteiten.

Het inrichten van interne controle mechanismen (zoals assessments en audits) door de AIVD en de MIVD moet de CTIVD in staat stellen systeemtoezicht uit te oefenen. Dit richt zich op de werking van een systeem (of het geheel van systemen) van gegevensverwerking door de diensten. Waar een regulier diepteonderzoek van de CTIVD zich met name focust op de resultaten van gegevensverwerking, bijvoorbeeld of bepaalde gegevens verzameld en geanalyseerd hadden mogen worden en terecht als relevant aangemerkt zijn, richt systeemonderzoek zich op de vraag hoe gegevensverwerking, die heeft geleid tot het desbetreffende resultaat, is ingericht. De afdeling toezicht beoordeelt dan de beleidsmatige, personele, organisatorische en technische inrichting van de gegevensverwerking door de AIVD en de MIVD. Daarbij staat centraal of de interne (controle op de) naleving van wettelijke plichten door de diensten zelf voldoende geborgd is. Hoe beter dit is geborgd, hoe meer de afdeling toezicht haar toezichtsmethoden hierop kan baseren. Door een combinatie van systeemtoezicht (beoordeling van m.n. het proces) en steekproeven van de praktijk (beoordeling van het resultaat) krijgt de CTIVD op snellere wijze dan in het verleden een completer inzicht in de rechtmatigheid van het handelen van de beide diensten. Het kunnen toepassen van systeemtoezicht is dus afhankelijk van de ontwikkeling van interne controle mechanismen door de AIVD en de MIVD.

Ook is de CTIVD volop bezig met het kunnen verrichten van technisch onderzoek, zodat zij de geautomatiseerde gegevensverwerking door de diensten blijvend kan doorgronden. Technisch onderzoek bestaat uit het toetsen van de werking van (onderdelen van) technische systemen van de diensten en kan zich bijvoorbeeld richten op de werking van algoritmen, op logbestanden of de werking van door de diensten gebruikte applicaties in onderlinge samenhang. Technisch onderzoek wordt verricht door de ICT-expertunit van de CTIVD, die momenteel verder wordt uitgebreid op het terrein van IT architectuur en internetdeskundigheid. Hierop wordt nader ingegaan in hoofdstuk 7.

Voorts verkent de CTIVD de toepassing van geautomatiseerde gegevensverwerking in het toezicht zelf, bijvoorbeeld door het geautomatiseerd onderling vergelijken van gegevens die door de diensten zijn verwerkt met als doel gegevensverwerking die afwijkt van de norm te kunnen onderkennen. Met andere woorden, de CTIVD kijkt naar data gedreven vormen van toezicht die zij, voorafgaand aan of in aanvulling op haar thematische rechtmatigheidsonderzoeken, kan toepassen. Dit kan haar een breder zicht geven op eventuele risico's voor onrechtmatige gegevensverwerking door de diensten.

3.2 Welke onderzoeken zijn in 2018 afgerond?

In 2018 heeft (de afdeling toezicht van) de CTIVD één voortgangsrapportage uitgebracht (nr. 59; zie vorige paragraaf) en vijf toezichtrapporten afgerond. Drie toezichtrapporten waren volledig openbaar (nrs. 57, 58 en 60), van één toezichtsrapport is een openbare versie gepubliceerd en een geheime, uitgebreidere versie aan de Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CIVD) van de Tweede Kamer uitgebracht (nr. 56) en één toezichtsrapport uitgebracht aan de CIVD was volledig staatsgeheim (nr. 61).

Hieronder wordt, voor zover de geheimhouding daaraan niet in de weg staat, een overzicht gegeven van de belangrijkste bevindingen van de in 2018 afgeronde onderzoeken. De openbare toezichtsrapporten zijn eveneens te vinden op de website: www.ctivd.nl.

Nr. 56 | De multilaterale gegevensuitwisseling door de AIVD over (vermeende) jihadisten

Vastgesteld op 7 februari 2018, gepubliceerd op 28 maart 2018

De AIVD neemt deel aan nieuwe vormen van samenwerking met meerdere buitenlandse diensten. Samenwerkingspartners staan fysiek dicht bij elkaar en er is naast uitwisseling sprake van een gezamenlijke opslag en verdere verwerking van persoonsgegevens. Dit levert niet alleen een grote bijdrage aan de effectiviteit van de samenwerking, maar roept ook nieuwe vragen op over de waarborgen voor bescherming van grondrechten en de

effectiviteit van het toezicht. Zo is de inmenging in de privacy van de burger door de omvang van de uitwisseling en de intensiteit van de gezamenlijke gegevensverwerking groter (*multiplier effect*) dan bij het enkel delen van gegevens. De CTIVD constateert in haar rapport 56 dat aanvullende waarborgen voor de privacy in dit verband nodig zijn.

Voorbeelden van nieuwe vormen van samenwerking zijn het in 2017 geopende operationeel platform van de *Counter Terrorism Group* (CTG) en de in 2016 opgerichte CTG database met geëvalueerde persoonsgegevens. Aan de CTG nemen de diensten van 30 landen deel. De CTIVD beveelt aan dat voor deze nieuwe vormen van samenwerking een gemeenschappelijk kader wordt ontwikkeld dat is gebaseerd op de algemene beginselen voor gegevensbescherming en dat geldt voor alle deelnemende landen. Zo zijn gezamenlijke afspraken onder meer nodig over de gevallen waarin persoonsgegevens in de database worden opgenomen, de betrouwbaarheid van die gegevens, het actueel houden daarvan, het beheer van de database door de AIVD, het vernietigen van gegevens die niet meer relevant zijn, etc. Deze zijn nu onvoldoende aanwezig.

Ook het toezicht behoeft versterking in dit verband. Een adequaat niveau van gegevensbescherming voor deze specifieke vormen van samenwerking vraagt om toezicht dat verder reikt dan uitsluitend de som van het nationaal toezicht van elk van de deelnemende landen. De CTIVD beveelt aan te voorzien in gezamenlijk toezicht. Hiervoor zijn verschillende inrichtingswijzen denkbaar.

De resultaten van het onderzoek geven een foto van de huidige stand van de ontwikkeling in de multilaterale samenwerking tussen de AIVD en buitenlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten. De bestaande uitvoeringspraktijk van de AIVD zelf blijft grotendeels nog binnen de kaders van de wet. Alle onderzochte persoonsgegevens die door de AIVD in de periode van begin 2015 tot medio 2017 zijn uitgewisseld, voldeden aan de wettelijke vereisten van noodzakelijkheid, proportionaliteit en zorgvuldigheid. Wel is sprake van twee structurele onrechtmatigheden: het niet maken van een risicoweging voorafgaande aan de samenwerking en het niet duiden van de betrouwbaarheid van door de AIVD verstrekte persoonsgegevens.

De AIVD heeft zich in de onderzoeksperiode actief ingezet te komen tot het sneller en effectiever multilateraal uitwisselen van persoonsgegevens. De ontwikkeling van nieuwe vormen van samenwerking is onder de druk van de omstandigheden snel gegaan en is noodzakelijk in de bestrijding van het terrorisme. Het is nu belangrijk dat de ontwikkelfase waarin de samenwerking zich bevindt, wordt gevolgd door een fase waarin aandacht wordt besteed aan adequate gezamenlijke waarborgen voor

rechtsbescherming en effectief toezicht. De aanbevelingen van de CTIVD zijn erop gericht aanvullende waarborgen te stellen en daarmee onrechtmatig handelen van de AIVD en de MIVD (voor zover het de sigint samenwerking betreft) te voorkomen. De ministers van BZK en van Defensie hebben in hun reactie op het rapport aangegeven maatregelen te (zullen) nemen t.a.v. de geconstateerde onrechtmatigheden en zich actief te zullen inspannen de aanbevelingen van de CTIVD onder de aandacht te brengen binnen de desbetreffende samenwerkingsverbanden.

[Lees hier het rapport en de reactie van de minister](#)

Nr. 57 | De gegevensverstrekking door de AIVD binnen Nederland over (vermeende) jihadisten

Vastgesteld op 13 maart 2018, gepubliceerd op 24 april 2018

De AIVD verstrekt mondeling en schriftelijk persoonsgegevens over (vermeende) jihadisten aan andere overheidsinstanties binnen Nederland, zoals het Openbaar Ministerie (OM), de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) en lokale autoriteiten. Het doel hiervan is die instanties tijdig op de hoogte te brengen van informatie die voor hun taakuitvoering

van belang is, bijvoorbeeld om repressieve maatregelen te kunnen nemen jegens de betrokken persoon. Dit alles gebeurt binnen de context van de het in 2014 door de regering vastgestelde Actieprogramma Integrale Aanpak Jihadisme.

Het onderzoek van de CTIVD wijst uit dat gegevensverstrekking door de AIVD in de onderzoeksperiode (januari 2016 tot maart 2017) noodzakelijk was in het belang van de nationale veiligheid. Er was geen sprake van een wildgroei van gegevensdeling. Daarentegen bleek echter dat de AIVD in een aantal gevallen niet zorgvuldig tewerk ging. Dit was met name het geval bij het mondeling delen van gegevens in overleggen, zoals het bilateraal overleg met een aantal gemeenten en het Afstemmingoverleg Terrorisme (AOT) met het OM en de politie. De medewerkers die aan deze overleggen deelnamen kregen geen duidelijke kaders mee voor welke gegevens zij wel en niet mochten delen in het overleg. Ook waren er geen schriftelijke afspraken gemaakt met de ketenpartners in het Actieprogramma over het gebruik van de gegevens die de AIVD had gedeeld. Deze werkwijze brengt het risico op onrechtmatige gegevensverstrekkingen met zich mee.

Eén van de schriftelijke producten die in het onderzoek aan bod kwam was de openbare publicatie van de AIVD over personen die vanuit Nederland zijn uitgereisd naar ISIS-gebied: Leven bij ISIS, de mythe ontrafeld (januari 2016). De CTIVD constateerde dat deze publicatie, naast het algemene doel om het publiek over dit thema te informeren, ook het specifieke doel had om concrete handvatten te bieden aan andere overheidsinstanties voor het nemen van repressieve maatregelen jegens personen. In het licht van dat specifieke doel, oordeelde de CTIVD dat de publicatie niet op zorgvuldige wijze tot stand was gekomen en ook dat de inhoud een aantal gebreken bevat. Vanwege de rol die deze publicatie kan spelen in strafrechtelijke en vreemdelingrechtelijke procedures, heeft de CTIVD de tekortkomingen die zij heeft vastgesteld in juli 2018 per brief onder de aandacht gebracht van de Raad voor de rechtspraak, de Nederlandse Orde van Advocaten, de Nederlandse Vereniging voor Strafrechtadvocaten en de Vereniging Asieladvocaten- en juristen Nederland.

De minister van BZK heeft alle aanbevelingen van de CTIVD overgenomen.

[Lees hier het rapport en de reactie van de minister](#)

[Lees hier de brieven over de tekortkomingen](#)

Nr. 58 | De uitvoering van inzageverzoeken bestuurlijke aangelegenheden door de AIVD en de MIVD

Vastgesteld op 2 mei 2018, gepubliceerd op 12 juni 2018

De CTIVD heeft onderzocht of de afhandeling van inzageverzoeken bestuurlijke aangelegenheden op rechtmatige wijze plaatsvindt. Het kan hier bijvoorbeeld gaan om verzoeken kennis te nemen van gegevens gerelateerd aan intern beleid (besluitvorming), activiteiten (tapstatistieken), gebeurtenissen (internationale conferentie gehouden in Nederland) of een organisatie (een voormalige politieke partij of belangengroep). Zij concludeerde dat de AIVD en de MIVD de wettelijke weigeringsgronden doorgaans op een juiste wijze toepassen en de gegevens vrijgeven die zij behoren vrij te geven, behoudens enkele inzagebesluiten waarin ten onrechte een beperkt aantal gegevens niet was vrijgegeven. Daarnaast bestonden in het inzageproces enkele tekortkomingen bij beide diensten, zoals een structurele overschrijding van de behandeltermijn en het ontbreken in het inzagebesluit van een zoveel als mogelijk toegesneden motivering op de daadwerkelijk toegepaste weigeringsgronden. Verder heeft de CTIVD drie adviezen gegeven gericht op betere communicatie met verzoekers, hulp bij het effectiever formuleren van inzageverzoeken en verbetering van de actieve openbaarmaking van gegevens. In het rapport heeft de CTIVD zich op basis van gesprekken met verschillende ervaringsdeskundigen ook rekenschap gegeven van ervaringen uit de maatschappij over de uitvoering van het inzagerecht. De aanleiding voor deze aanpak waren de knelpunten en aanbevelingen van de commissie-Dessens, die in 2013 de Wiv 2002 evalueerde, mede over het inzageregime. De beide ministers hebben de conclusies, aanbevelingen en adviezen onderschreven en daar uitvoering aangegeven.

Dit onderzoek bouwt voort op het onderzoek naar de uitvoering van inzageverzoeken persoonsgegevens (toezichtsrapport nr. 54). Met beide toezichtsrapporten ontstaat een compleet beeld van de uitvoering die de beide diensten geven aan het recht op kennisneming in de Wiv 2002. Tezamen met het toezichtsrapport over rubricering/derubricering van geheime informatie (nr. 33) en de toezichtsrapporten over de uitvoering van de notificatieplicht (nrs. 24, 34, 51) bieden de toezichtsrapporten over het inzagerecht inzicht in de wijze waarop de diensten invulling geven aan de voorzieningen in de wet ten behoeve van openheid en grondrechtenbescherming.

[Lees hier het rapport en de reactie van de minister](#)

Nr. 60 | De wegingsnotities van de AIVD en de MIVD voor de internationale samenwerking met de Counter Terrorism Group- en sigint-partners
Vastgesteld op 21 december 2018, gepubliceerd op 6 februari 2019

De AIVD en de MIVD moeten de afwegingen die ten grondslag liggen aan een samenwerkingsrelatie met een buitenlandse inlichtingen- en veiligheidsdienst vastleggen in een zogenaamde wegingsnotitie. Daarin worden de risico's van de samenwerking in kaart gebracht aan de hand van toetsing van bepaalde samenwerkingscriteria, zoals respect voor de mensenrechten, de wettelijke bevoegdheden en

mogelijkheden van de betreffende buitenlandse dienst en het geboden niveau van gegevensbescherming.

Eind 2017 deden de ministers van BZK en Defensie aan het parlement de toezegging dat de wegingsnotities voor de kopgroep van samenwerkingsrelaties bij de inwerkingtreding van de Wiv 2017 gereed zouden zijn. De kopgroep bestaat uit de Europese veiligheidsdiensten die deelnemen aan het samenwerkingsverband *Counter Terrorism Group* (CTG) en de buitenlandse inlichtingen- en sigint-diensten die participeren in bepaalde samenwerkingsverbanden op het gebied van sigint. De CTIVD heeft vastgesteld dat deze toezegging is nagekomen en heeft de wegingsnotities vervolgens op rechtmatigheid getoetst.

Het onderzoek wijst uit dat de wegingsnotities van de AIVD en de MIVD inhoudelijk nog niet op peil zijn. Beide diensten schieten structureel tekort bij het in beeld krijgen van het niveau van gegevensbescherming bij de buitenlandse dienst. De AIVD heeft daarnaast de wettelijke bevoegdheden en (technische) mogelijkheden van de partners niet goed in kaart gebracht en heeft in de meeste gevallen niet inhoudelijk beoordeeld of er sprake is van een risico dat met de samenwerking zou worden bijgedragen aan illegale targeting. Een gedeelte van de wegingsnotities vertoont dan ook een onrechtmatigheid, omdat uit de inhoud niet of onvoldoende blijkt waarom de risico's van de samenwerkingsrelatie beperkt worden ingeschat. Dit betekent echter niet dat de samenwerkingsactiviteiten die plaatsvinden met die diensten per definitie ook onrechtmatig zijn. De wet laat bewust ruimte voor samenwerking in situaties waarin zelfs met onvolledig zicht op de risico's gehandeld moet worden, omdat het operationele belang ter bescherming van de nationale veiligheid groot is.

Alle wegingsnotities die de CTIVD heeft onderzocht hebben in meer of mindere mate verbetering nodig om goed inzicht te geven in de risico's van de betreffende samenwerking. De ministers van BZK en Defensie hebben alle aanbevelingen uit het rapport overgenomen en gaven daarbij aan dat de herziening van de onderzochte wegingsnotities uiterlijk 1 juli 2019 zal zijn afgerond.

[Lees hier het rapport en de reactie van de minister](#)

Nr. 61 | Onderzoek op verzoek van de CIVD

Vastgesteld op 13 juni 2018, verzonden aan de CIVD op 26 juni 2018

De CTIVD heeft op verzoek van de Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CIVD) een feitenonderzoek verricht naar een onderzoek van de AIVD. Dit betrof een specifieke casus, de zogeheten 'Balie casus'. Het feitenonderzoek van de CTIVD richtte zich niet op de toetsing van de rechtmatigheid van het AIVD-onderzoek en heeft geleid tot een toezichtsrapport dat volledig staatsgeheim is gerubriceerd. Met het uitbrengen van dit jaarverslag is aan het rapport het nummer 61 toegekend en is van het feitenonderzoek melding gemaakt op de website van de CTIVD.

3.3 Welke onderzoeken zijn in 2018 gestart en wat staat er voor 2019 op de planning?

Onderzoek naar de verstrekking van ongeëvalueerde gegevens aan buitenlandse diensten

Dit onderzoek is op 26 oktober 2018 aangekondigd en vormt een onderdeel van de toezichtsactiviteiten van de CTIVD naar de werking van de Wiv 2017. Het toezichtsrapport zal naar verwachting medio 2019 worden gepubliceerd.

De CTIVD brengt in kaart wat de aard en de omvang is van de verstrekking door de AIVD en de MIVD van ongeëvalueerde gegevens (met name bulk) en toetst in het onderzoek of deze verstrekking voldoet aan de eisen in de Wiv 2017, zoals de ministeriële toestemming. Het onderzoek richt zich op het beoordelen van het beleid, de werkwijze en de praktijk van de AIVD en de MIVD vanaf 1 mei 2018 (de inwerkingtreding van de Wiv 2017) tot en met december 2018.

In het onderzoek wordt ook de meldplicht aan de CTIVD betrokken. Deze meldplicht is in de Wiv 2017 opgenomen waar het gaat om de verstrekking van ongeëvalueerde gegevens die zijn verkregen door onderzoeksoopdrachtgerichte interceptie. Op 25 april 2018 zegden de ministers van BZK en van Defensie toe dat van elke verleende toestemming tot het verstrekken van ongeëvalueerde gegevens aan een buitenlandse dienst melding zal worden gedaan aan de CTIVD, ongeacht de bron van de gegevens.

[Ga hier naar de aankondiging van het onderzoek](#)

Onderzoek naar de werking van filters

Tijdens de wetsbehandeling van de Wiv 2017 en in de aanloop tot het daaropvolgende raadgevend referendum is uitgebreid aandacht geweest voor de nieuwe bevoegdheid om bulkinterceptie op de kabel te plegen. De toepassing van 'zo gericht mogelijke' filters is een belangrijke waarborg in het interceptieproces. De filters bepalen namelijk welke gegevens door de diensten worden opgeslagen voor nadere verwerking en welke niet.

In de voortgangsrapportage van 4 december 2018 heeft de CTIVD geconcludeerd dat geen herkenbare toepassing wordt gegeven aan het criterium 'zo gericht mogelijk' bij de filtering van etherinterceptie. Uit de rapportage blijkt dat het criterium geen invulling heeft gekregen in het beleid en de werkprocessen van de beide diensten en dat verslaglegging van besluitvormingsprocessen ontbreekt. De CTIVD heeft aangegeven dat onder andere deze constatering leiden tot de conclusie dat er sprake is van een hoog risico's voor onrechtmatig handelen door de AIVD en de MIVD. De negatieve resultaten van de verrichte nulmeting hebben de CTIVD ertoe gebracht prioriteit te geven aan het onderwerp van filtering. Door middel van een diepteonderzoek wordt beoordeeld of de geconstateerde risico's zich ook hebben gemanifesteerd. Het onderzoek is op 5 december 2018 aangekondigd.

Het nu lopende onderzoek naar de toepassing van filters beslaat de periode van 1 mei 2018 (de inwerkingtreding van de Wiv 2017) tot 1 februari 2019. Het richt zich op filtering van etherinterceptie maar heeft ook zijn betekenis voor de onderzoekso opdrachtgerichte interceptie op de kabel. Vooral deze nieuwe bevoegdheid tot bulkinterceptie op de kabel heeft in de aanloop naar de inwerkingtreding van de Wiv 2017 tot politiek en maatschappelijk debat geleid. Het toezichtsrapport zal medio 2019 worden gepubliceerd.

 [Ga hier naar de aankondiging van het onderzoek](#)

Onderzoek naar de inzet van de selectiebevoegdheid

Met de bijzondere bevoegdheid van 'selectie' kunnen medewerkers van de AIVD en MIVD kennis nemen van de inhoud van gegevens die met behulp van onderzoekso opdrachtgerichte interceptie zijn verkregen. In de aanloop naar het raadgevend referendum van 21 maart 2018 over de Wiv 2017 richtte de maatschappelijke discussie zich met name op de uitbreiding van de bestaande 'bulkinterceptiebevoegdheid' van de ether (zoals satellietcommunicatie en radio-verkeer) naar de kabel (zoals internetverkeer via kabels in de grond). Een zorg in de maatschappij is bijvoorbeeld hoe groot het risico is dat daarbij communicatie van willekeurige burgers wordt onderschept.

De aanleiding voor dit diepteonderzoek vormt de eerste voortgangsrapportage naar de werking van de Wiv 2017. In de voortgangsrapportage constateerde de CTIVD dat er bij de uitvoering van de selectiebevoegdheid een hoog risico op onrechtmatigheden bestaat met betrekking tot het naleven van het gerichtheidsvereiste en de plicht tot datareductie. De selectie van onderschepte communicatie vindt plaats met behulp van selectiecriteria, zoals telefoonnummers, IP-adressen en e-mailadressen maar ook trefwoorden, die horen bij bepaalde personen, organisaties of onderwerpen die onder de aandacht van de diensten staan. In het onderzoek gaat de CTIVD onder meer na of de selectiecriteria zo gericht mogelijk zijn. Ook toetst de CTIVD hoe de beide diensten beoordelen of de gegevens die zijn geselecteerd relevant zijn resp. of niet relevante gegevens tijdig vernietigd worden. Het onderzoek is op 5 december 2018 aangekondigd. De publicatie van het rapport is voorzien in de zomer van 2019.

 [Ga hier naar de aankondiging van het onderzoek](#)

De tweede voortgangsrapportage

In mei 2019 zal de CTIVD haar tweede voortgangsrapportage over de werking van de Wiv 2017 vaststellen. De publicatie is voorzien medio juni 2019. In de rapportage zal aandacht worden besteed aan de concrete stappen die de AIVD en de MIVD hebben gezet om de in de eerste voortgangsrapportage geconstateerde risico's tegen te gaan. Speerpunten daarin zijn het instrumentarium dat ten behoeve van de zorgplicht van de diensten voor een rechtmatige gegevensverwerking dient te worden ingericht en toegepast, de wijze waarop de AIVD en de MIVD de wettelijk verplichte datareductie toepassen en de zo gericht mogelijke verzameling en verwerking van gegevens in het kader van het stelsel van onderzoeksopdrachtgerichte interceptie. Ook zal de CTIVD ingaan op de bevoegdheid van geautomatiseerde data-analyse. Deze bevoegdheid kent twee varianten: 1) een specifieke regeling voor de analyse van metadata verkregen uit onderzoeksopdrachtgerichte interceptie; 2) een algemene regeling voor de geautomatiseerde analyse van alle overige verzamelde data van de beide diensten. Geautomatiseerde data-analyse is een kernactiviteit van de AIVD en de MIVD.

Voorgenomen diepteonderzoek naar bulkhacks

Binnen de CTIVD en de overleggen die zij heeft met de TIB komt geregeld de vraag aan de orde of sprake is van voldoende waarborgen voor de inzet en toepassing van hacks waarmee een grote hoeveelheid gegevens (bulk) kan worden verworven. De TIB heeft hier nadrukkelijk aandacht aan besteed in haar reactie op het concept wijzigingsvoorstel Wiv 2017. Met het oog op een eventuele tussentijdse wijziging van de Wiv 2017 en/of de wetsevaluatie die twee jaar na de inwerkingtreding van de wet zijn aanvang dient te krijgen, is nader onderzoek naar de inzet en toepassing van bulkhacks van belang. De inzet van de hackbevoegdheid maakt binnen het bredere thema van bulkverwerking door de AIVD en de MIVD een belangrijk onderdeel uit. De CTIVD heeft nadrukkelijk oog voor dit thema. Het onderzoek zal starten voor de zomer van 2019 en naar verwachting leiden tot een toezichtsrapport eind 2019.

Voorgenomen diepteonderzoek naar de verwerking van reisgegevens

Een tweede onderwerp binnen het thema bulkverwerking door de AIVD en de MIVD betreft de inzet van de algemene bevoegdheid van de diensten in het kader waarvan eveneens grote hoeveelheden gegevens kunnen worden verwerkt. Het onderzoek zal zich richten op de omgang met reisgegevens door de AIVD en de MIVD. Ook dit onderzoek zal voor de zomer van 2019 starten en naar verwachting leiden tot een toezichtsrapport eind 2019.

Voorgenomen diepteonderzoek naar de wegingsnotities van de AIVD en de MIVD

De ministers van BZK en van Defensie hebben toegezegd dat per 1 januari 2019 de wegingsnotities gereed zullen zijn voor alle overige buitenlandse diensten waarmee een samenwerkingsrelatie bestaat en die niet tot de kopgroep van buitenlandse diensten behoren, waarover de CTIVD in haar toezichtsrapport nr. 60 heeft gerapporteerd. De aanbevelingen uit rapport nr. 60 zijn door de betrokken ministers overgenomen. Zij gaven daarbij aan dat de herziening van de onderzochte wegingsnotities uiterlijk 1 juli 2019 zal zijn afgerond. De CTIVD zal vanaf juli 2019 onderzoeken of deze beide toezeggingen zijn nagekomen en of de wegingsnotities inhoudelijk voldoen. Het toezichtsrapport over de wegingsnotities voor overige partnerdiensten wordt begin 2020 verwacht.

Voorgenomen diepteonderzoek samenwerking buitenlandse diensten in de praktijk

Wegingsnotities zijn in de kern een schriftelijke verantwoording van de beslissing binnen een bepaalde bandbreedte met een buitenlandse dienst samen te werken.

De CTIVD start in de zomer van 2019 een onderzoek naar de werking hiervan in de praktijk. Daarbij staat de vraag centraal of de AIVD en de MIVD binnen de grenzen van de wegingsnotities blijven bij concrete samenwerkingsactiviteiten, zoals de uitwisseling van gegevens en de gezamenlijke uitvoering van operaties, en of deze samenwerkingsactiviteiten overigens voldoen aan de vereisten van de Wiv 2017. Ook dit onderzoek zal leiden tot een toezichtsrapport begin 2020.

3.4 Hoe waarborgt de afdeling toezicht de kwaliteit en effectiviteit van het toezicht?

Deskundigheid

Technologische ontwikkelingen stellen de AIVD en de MIVD in staat steeds grotere hoeveelheden gegevens te verzamelen en deze gegevens op steeds complexere wijze te verwerken. De technische kant van gegevensverwerking is belangrijker geworden. De CTIVD moet met deze ontwikkeling meebewegen om blijvend in staat te zijn effectief toezicht uit te oefenen. In 2018 heeft de CTIVD de technische deskundigheid van haar staf versterkt door het aanstellen van een data specialist binnen haar ICT expertunit en het werven van onderzoekers die kennis en ervaring hebben op het snijvlak ICT en recht. In hoofdstuk 7 gaat de CTIVD nader in op de ontwikkeling van haar organisatie.

De CTIVD kan ook deskundigheid van buitenaf aantrekken. Ingevolge artikel 108 van de Wiv 2017 kan in het kader van een onderzoek facultatief een deskundigenbericht worden ingeroepen. Een deskundigenbericht betreft een (theoretische) beschouwing of verdieping van een specifiek vraagstuk, bijvoorbeeld wanneer de afdeling toezicht tegen juridische of technische kwesties aanloopt waartoe zij zelf beperkt of geen expertise heeft of wanneer zij een bepaald element in een onderzoek diepgaander wil verkennen. Zij kan advies inwinnen van een deskundige en het specifieke vraagstuk nader laten uitwerken in een deskundigenbericht. In het kader van rapport nr. 56 is zo'n deskundigenbericht opgesteld, over de juridische grondslag van multilaterale informatie-uitwisseling (bijlage IV van het rapport). De CTIVD zal de komende tijd investeren in het nader opbouwen van een poule van deskundigen op een breed aantal rechtsterreinen en technische vakgebieden.

Interne en externe tegenspraak

De CTIVD hecht grote waarde aan interne en externe tegenspraak in haar onderzoeksproces. Elk onderzoek wordt verricht door een onderzoeksgroep, bestaande uit een Commissielid in de rol van onderzoeksleider en een of meer onderzoekers. Een onderzoek kan worden ondersteund door de ICT-expertunit. In interne tegenspraak wordt voorzien doordat medewerkers van de staf van de CTIVD die buiten de desbetreffende onderzoeksgroep vallen, kritisch met elke stap in het onderzoek meekijken. Externe tegenspraak krijgt vorm in de betrokkenheid van de Kenniskring van de CTIVD bij haar onderzoeken. Leden van de Kenniskring reflecteren niet alleen op de planning en keuze van nieuwe onderzoeken van de CTIVD, maar ook op de plannen van aanpak, toetsingskaders, praktijkbevindingen en conceptrapporten die worden opgesteld door de onderzoeksgroepen. Elk van de leden van de Kenniskring

heeft een veiligheidsonderzoek op A niveau ondergaan en mag kennis nemen van staatsgeheime informatie. Op de website van de CTIVD staat vermeld wie momenteel deelnemen aan de Kenniskring.

 [Ga hier naar onze website](#)

Reflectie uit de maatschappij

De CTIVD heeft een breed netwerk aan contacten met belangenorganisaties, toezichtsinstancies en wetenschappelijke instellingen in Nederland. Op deze wijze houdt zij voeling met het maatschappelijk en wetenschappelijk debat over de balans tussen de belangen van de nationale veiligheid en de bescherming van de grondrechten van de burger die daarbij aan de orde is. De CTIVD heeft nadrukkelijk aandacht voor de discussie in de maatschappij rond de uitbreiding van de bevoegdheden van de AIVD en de MIVD met de inwerkingtreding van de Wiv 2017. Zij betreft dit mede in de keuze van haar onderzoeken en ziet het als haar taak, vanuit haar onafhankelijkheid en deskundigheid, zicht te bieden op de toepassing van de bevoegdheden van de diensten in de praktijk en van de toepassing van waarborgen daarbij.

'Landing' van rapporten binnen de beide diensten

Na elk onderzoek voert de afdeling toezicht een zogenoemd 'werkvloergesprek' om te bezien hoe de bevindingen en aanbevelingen in de organisatie van de diensten 'landen'. In deze gesprekken wordt ook besproken of het desbetreffende toezichtsrapport voor medewerkers van de beide diensten voldoende helder is verwoord en of de aanbevelingen die daarin naar voren komen goed uitvoerbaar zijn. Ook in 2018 is hier aandacht voor geweest. De CTIVD ervaart deze gesprekken als constructief en behulpzaam in het verbeteren van haar toezichtstaak en de wijze waarop zij haar rapporten opstelt. Uit de gesprekken komt naar voren dat de toezichtsrapporten van de CTIVD leiden tot daadwerkelijke aanpassing van de werkpraktijk van de beide diensten.

Opvolging van aanbevelingen

Enige tijd na de publicatie van een toezichtsrapport verzoekt de afdeling toezicht de betrokken minister(s) aan te geven hoe de overgenomen aanbevelingen zijn opgevolgd. Waar dit tot vragen of onduidelijkheden leidt, gaat de CTIVD nader in gesprek of verricht zij aanvullend onderzoek. Zo nodig stelt zij de minister(s) op de hoogte in welke zin de implementatie van aanbevelingen verbetering behoeft.

In 2018 heeft de CTIVD nadrukkelijk aandacht gehad voor het wegwerken van achterstanden in de uitvoering van de notificatieplicht door de MIVD ter opvolging van haar aanbeveling in toezichtsrapport nr. 51 (feb. 2017). Eind 2017 heeft de CTIVD gecontroleerd of de achterstand conform de toezegging daartoe van de minister van Defensie was weggewerkt. Dat bleek niet het geval. Wel constateerde de CTIVD dat de MIVD-leiding de achterstanden serieus nam en dat in de organisatie hard gewerkt werd aan het inlopen daarvan. Dit bracht de CTIVD tot de beslissing het proces te blijven monitoren. Als ijkpunt voor het inlopen van de achterstanden door de MIVD heeft zij 1 mei 2018 genomen; de inwerkingtreding van de Wiv 2017. Dit betekende dat notificatie van de inzet van bijzondere bevoegdheden o.b.v. de Wiv 2002 waarvan de toepassing voor of in 2013 was afgerond, en die daarmee voor of in 2018 (vijf jaar later) in aanmerking kwamen voor een notificatieonderzoek, op 1 mei 2018 diende te zijn afgerond. Op basis van haar onderzoek kwam de CTIVD tot de conclusie dat de MIVD de achterstand heeft ingelopen. Ook stelde zij vast dat de

MIVD uitvoering had gegeven aan aanbevelingen van de CTIVD gericht op het in de toekomst voorkomen van achterstanden in de notificatieplicht. Daarin speelt mee dat de omvang van notificatieonderzoeken met het wegvallen van de selectiebevoegdheid als notificatieplichtig in de Wiv 2017 zal afnemen. De CTIVD heeft er vertrouwen in dat de MIVD thans in controle is voor wat betreft de uitvoering van de notificatieplicht. De CTIVD heeft besloten dat de resultaten van de monitoring geen aanleiding geeft tot vervolgstappen.

4

“De wetgever heeft de mogelijkheid om een klacht in te dienen laagdrempelig gehouden zodat, ook in het geval van heimelijkheid, sprake is van een effectief rechtsmiddel.”

Welke activiteiten verricht(te) de afdeling klachtbehandeling?

4.1 Hoe houdt de afdeling klachtbehandeling zicht op de behandeling van klachten en meldingen van misstanden door de AIVD en de MIVD?

In de aanloop naar de inwerkingtreding van de nieuwe wet heeft er verschillende malen overleg plaatsgevonden tussen de CTIVD, de afdelingen Juridische Zaken van de beide diensten en de departementen, over de werking van de klachtregeling in de Wiv 2017. Kort na de inwerkingtreding van de Wiv 2017 heeft de CTIVD een nulmeting verricht naar de inrichting en de procedures voor de behandeling van klachten en meldingen van misstanden bij de AIVD en de MIVD, zoals deze in beleid en werkprocessen zijn vastgelegd. De werking van de procedures in de praktijk wordt, al dan niet ambtshalve, getoetst bij de behandeling van klachten die bij de afdeling klachtbehandeling worden ingediend.

De beleidsregelingen van de beide diensten voor de behandeling van klachten en van meldingen van misstanden waren op 1 mei 2018 nog niet gereed. In de eerste voortgangsrapportage naar de werking van de Wiv 2017, gepubliceerd in december 2018, constateerde de CTIVD dat dit inmiddels wel het geval was. De regelingen zijn helder, actueel, volledig en in lijn met het wettelijk kader dat daarop van toepassing is. De beleidsregelingen zijn specifiek genoeg en geven de medewerkers voldoende handvatten te komen tot een goede behandeling van klachten en meldingen van misstanden. Zowel intern als extern (op de websites van de diensten) wordt voldoende informatie gegeven over de wijze waarop de behandeling van klachten en meldingen van misstanden plaatsvindt binnen de diensten. Ook wordt op de websites van de AIVD en de MIVD op een juiste manier naar de CTIVD verwezen.

De afdeling klachtbehandeling zal bij de behandeling van klachten de naleving van de interne procedures bij de desbetreffende dienst (ambtshalve) toetsen. Daarnaast vindt periodiek overleg plaats met medewerkers van de diensten, die belast zijn met de behandeling van klachten en meldingen van misstanden. Ook leveren de beide diensten periodiek lijsten aan van de door hen al dan niet in behandeling genomen klachten. Op deze wijze volgt de afdeling klachtbehandeling de ontwikkelingen in de interne procedures van de beide diensten.

4.2 Welke klachten zijn in 2018 behandeld en welke meldingen van misstanden zijn onderzocht?

Klachten behandeld door de AIVD en de MIVD

Klachten kunnen worden ingediend bij de betrokken minister. Voor de AIVD is dat de minister van BZK en voor de MIVD betreft dit de minister van Defensie. De feitelijke behandeling van klachten ligt vanaf 1 mei 2018 bij de AIVD en de MIVD. Als de klager niet tevreden is met de uitkomst van de interne klachtbehandeling, kan deze een klacht indienen bij de afdeling klachtbehandeling van de CTIVD. Het eerst indienen van een klacht bij de betrokken minister is vereist, tenzij dit redelijkerwijs niet van klager kan worden gevergd.

Hieronder wordt een overzicht gegeven van de aantallen klachten die in 2018 door de beide diensten zijn verwerkt na de inwerkingtreding van de Wiv 2017 op 1 mei 2018.

Dienst	Ontvangen klachten	Niet geground verklaard	Deels geground verklaard	Informeel afgedaan ¹	Niet in behandeling genomen ²	Ingetrokken	Doorverwezen ³	Nog in behandeling op 31 december 2018
AIVD	18	6	-	8	3	1	-	4
MIVD	5	-	-	2	1	-	2	-

Klachten behandeld door (de afdeling klachtbehandeling van) de CTIVD

Hieronder wordt een overzicht gegeven van de aantallen klachten die in 2018 door de CTIVD zijn verwerkt, voorafgaand aan en na de inwerkingtreding van de Wiv 2017 op 1 mei 2018.

CTIVD	Ontvangen klachten	Niet geground verklaard	Deels geground verklaard	Niet in behandeling genomen	Doorgezonden aan minister	Ingetrokken	Nog in behandeling op 31 december 2018
Voor 1 mei 2018 t.a.v. AIVD	4	4	-	-	-	-	-
Voor 1 mei 2018 t.a.v. MIVD	-	-	-	-	-	-	-
Na 1 mei 2018 t.a.v. AIVD	17	1	-	10	4	1	1
Na 1 mei 2018 t.a.v. MIVD	1	-	-	-	-	1	-
Na 1 mei 2018, overig ⁴	8	-	-	8	-	-	-

- 1 Informeel afgedaan wil zeggen dat er naar tevredenheid van de klager een oplossing is gevonden, zonder dat daar een formele klachtbehandeling aan te pas is gekomen.
- 2 Deze situatie kan zich bijvoorbeeld voordoen indien de klachtinstantie niet bevoegd is de klacht te behandelen of gelijktijdig een bezwaar- dan wel beroepsprocedure bij de rechter loopt over dezelfde kwestie.
- 3 Bij doorverwezen klachten is sprake van het indienen van een klacht bij de verkeerde instantie. In overleg met de klager wordt de klacht doorgezonden aan de juiste instantie.
- 4 Bij de overige klachten was het onduidelijk of de klacht betrekking had op de AIVD en/of de MIVD.

In totaal heeft de CTIVD in 2018 vijf klachten in behandeling genomen, waaronder vier op basis van de Wiv 2002 en één op basis van de Wiv 2017. Ten aanzien van deze laatste klacht is de beslissing van de afdeling klachtbehandeling gepubliceerd op de website van de CTIVD. Van de in behandeling genomen klachten is één klacht kennelijk ongegrond bevonden, twee klachten zijn ongegrond bevonden en ten aanzien van twee klachten kwam de CTIVD tot het oordeel dat zij gedeeltelijk niet bevoegd en de klachten voor het overige ongegrond waren.

De door de CTIVD op inhoud beoordeelde en ongegrond bevonden klachten zagen elk op de vermeend onrechtmatige inzet van bijzondere bevoegdheden jegens klagers door de AIVD. De CTIVD heeft deze klachten onderzocht en op inhoud beoordeeld. Zij kan in haar advies (vóór 1 mei 2018) dan wel haar beslissing op de klacht (ná 1 mei 2018) niet aangeven of inderdaad sprake is (geweest) van de inzet van bijzondere bevoegdheden door de AIVD. Wel geeft zij aan of de AIVD naar haar oordeel onbehoorlijk heeft gehandeld jegens klager, daarmee in het midden latend of de inzet van bijzondere bevoegdheden heeft plaatsgevonden. In de onderhavige klachten was geen sprake van onbehoorlijk handelen door de AIVD. Gelet op de aard van de beslissingen van de afdeling klachtbehandeling zijn er geen maatregelen opgelegd, zoals bedoeld in art 124 lid 4 Wiv 2017.

De inzet van bijzondere bevoegdheden door de beide diensten vindt heimelijk plaats. Voor een burger is het in de regel niet bekend of een bevoegdheid tegen hem of haar is of wordt ingezet. Een klager hoeft in de klacht de vermeend onrechtmatige inzet van bijzondere bevoegdheden jegens hem of haar dan ook niet nader te motiveren. De wetgever heeft de mogelijkheid om een klacht in te dienen laagdrempelig gehouden zodat, ook in het geval van heimelijkheid, sprake is van een effectief rechtsmiddel.

Ook in andere opzichten geldt dat aan een klacht weinig formele of materiële eisen worden gesteld en kunnen de diensten cq. de afdeling klachtbehandeling van de CTIVD slechts op basis van een beperkt aantal gronden de behandeling van een klacht weigeren. Zowel bij de AIVD en de MIVD als bij de CTIVD kan een klacht digitaal (via een website) worden ingediend. Ook in die zin wordt beoogd te voorzien in laagdrempelige klachtbehandeling.

De CTIVD is in 2018 nagegaan of de laagdrempeligheid van de klachtbehandeling ook tot uiting komt in de bekendheid daarvan in het publieke domein. Zo is zij nagegaan of de mogelijkheid van het indienen van een klacht over de AIVD en de MIVD op een juiste wijze en voldoende kenbaar is opgenomen op de website van de rijksoverheid en op de websites van belangenorganisaties, andere toezichthouders en klachtinstanties, zoals de Nationale ombudsman. Voor zover nodig heeft zij de desbetreffende instellingen geattendeerd op de mogelijkheid een verwijzing op te nemen naar de pagina's over klachtbehandeling op de website van de CTIVD.

 [Ga hier naar onze website](#)

Meldingen van misstanden

In de Wiv 2017 is een procedure opgenomen voor het melden van het vermoeden van een misstand bij een van de diensten of de coördinator van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Een dergelijke melding kan worden gedaan bij de afdeling klachtbehandeling van de CTIVD. Een ieder die betrokken is of is geweest bij de uitvoering van de Wiv 2017 of bij de Wet veiligheidsonderzoeken kan een vermoeden

van een misstand melden bij de afdeling klachtbehandeling. De melder dient het vermoeden van een misstand eerst te melden bij de betrokken dienst. Als de interne melding niet binnen een redelijke termijn of niet naar behoren is behandeld, kan de melder zich wenden tot de afdeling klachtbehandeling van de CTIVD.

De CTIVD neemt de melding in behandeling als zij van oordeel is dat er sprake is van een melding van een vermoeden van een misstand. Zij onderzoekt vervolgens of het aannemelijk is dat er sprake is van een misstand. De melder en de betrokken minister worden daarbij in de gelegenheid gesteld hun standpunt toe te lichten. Naar aanleiding van haar onderzoek stelt de afdeling klachtbehandeling van de CTIVD een rapport op. Zij deelt haar oordeel mede aan de melder en de minister en kan daarbij aanbevelingen doen aan de minister. De minister laat vervolgens weten hoe deze aan het oordeel gevolg zal geven en binnen welke termijn. Het oordeel van de afdeling klachtbehandeling van de CTIVD en de reactie van de minister daarop worden door laatstgenoemde aan het parlement gezonden. De CTIVD zal een geanonimiseerd rapport van de melding op haar website publiceren.

Sinds de inwerkingtreding van de Wiv 2017 zijn in 2018 geen vermoedens van een misstand gemeld bij één van beide diensten.

De afdeling klachtbehandeling van de CTIVD heeft één mogelijke melding van een misstand ontvangen. De afdeling beschikte over onvoldoende informatie om deze melding nader te kunnen duiden en alsdan te besluiten of tot behandeling van de melding kon worden overgegaan. De melding is ingetrokken.

“Door rechtseenheidoverleg wordt voorkomen dat dezelfde wetsbepaling op een verschillende manier wordt uitgelegd. Dit dient niet alleen de rechtszekerheid van de burger, het geeft ook de beide diensten duidelijkheid over het juridisch kader dat van toepassing is bij de uitvoering van hun taken.”

Hoe verhoudt de CTIVD zich tot de Toetsingscommissie Inzet Bevoegdheden (TIB)?

De Toetsingscommissie Inzet Bevoegdheden (TIB) toetst vooraf of de door de betrokken minister verleende toestemming voor de inzet van een aantal bijzondere bevoegdheden door de AIVD en de MIVD rechtmatig is. Pas nadat de TIB de verleende toestemming rechtmatig heeft bevonden, mogen de bijzondere bevoegdheden worden ingezet. De CTIVD toetst in brede zin of de AIVD en de MIVD zich houden aan de wet. Deze beoordeling vindt zowel tijdens operaties als achteraf plaats en kan meer omvatten doordat de CTIVD in tegenstelling tot de TIB zelfstandig toegang heeft tot de systemen en medewerkers van de AIVD en de MIVD. De CTIVD kan de inzet en toepassing van bijzondere bevoegdheden in de context van de gehele operatie beoordelen en daarmee ook de onderliggende gegevens en besluitvormingsprocessen van de beide diensten doorgronden. De toetsing door de TIB van de rechtmatigheid van de inzet van bijzondere bevoegdheden en eventuele beperkingen die in dat verband door de TIB zijn gesteld, kunnen de CTIVD houvast bieden in de beoordeling van de toepassing van die inzet.

De TIB en de CTIVD voeren geregeld overleg om te komen tot een gelijke uitleg van de Wiv 2017. Zij noemen dit rechtseenheidsoverleg. Beide instanties hebben ingevolge de wetsgeschiedenis de taak om waar nodig afstemming te zoeken en de rechtseenheid te bewaken. Het gaat dan in het bijzonder om de afstemming van de interpretatie van wettelijke bepalingen over bijzondere bevoegdheden in de Wiv 2017. Door rechtseenheidsoverleg wordt voorkomen dat dezelfde wetsbepaling op een verschillende manier wordt uitgelegd. Dit dient niet alleen de rechtszekerheid van de burger, die daarmee meer inzicht krijgt in de reikwijdte en toepassing van de inzet van bijzondere bevoegdheden door de AIVD en de MIVD. Het geeft ook de beide diensten duidelijkheid over het juridisch kader dat van toepassing is bij de uitvoering van hun taken.

Wanneer de beide toezichthouders een gezamenlijk standpunt innemen, maken zij dat aan de betrokken ministers en het parlement bekend door middel van een 'rechtseenheidsbrief', die vervolgens op de website van de CTIVD en de website van de TIB beschikbaar wordt gesteld. De rechtseenheidsbrieven van de TIB en de CTIVD zijn voor de diensten kaderscheppend met betrekking tot de uitvoering van de wet.

In 2018 hebben de TIB en de CTIVD drie rechtseenheidsbrieven gepubliceerd over de volgende onderwerpen:

1 De rechtsbescherming van advocaten en journalisten in het buitenland.

Voor advocaten en journalisten in het buitenland dient hetzelfde beschermingsregime te gelden als voor advocaten en journalisten in Nederland. Dit betekent dat ongeacht waar een advocaat of journalist zich bevindt en ongeacht welke nationaliteit een

advocaat of journalist heeft, dezelfde rechtsbescherming moet gelden. Concreet houdt die rechtsbescherming in dat voor de inzet van bijzondere bevoegdheden vooraf toestemming moet worden verkregen van de rechtbank Den Haag en sprake moet zijn van een zwaardere proportionaliteitsafweging die in de verzoeken om toestemming tot uiting moet komen. Dit geldt bij de inzet van bijzondere bevoegdheden op een journalist indien die inzet kan leiden tot verwerving van gegevens van zijn of haar bron. Het geldt eveneens bij de inzet van bijzondere bevoegdheden op een advocaat (directe inzet) en bij de verwerking van gegevens die betrekking hebben op vertrouwelijke communicatie tussen een persoon waarop bijzondere bevoegdheden zijn ingezet en zijn advocaat (indirecte inzet).

[Lees hier de rechtseenheidsbrief](#)

2 De reikwijdte van de rechtmatigheidstoetsing door de TIB.

De AIVD en de MIVD werken in het belang van de nationale veiligheid samen met inlichtingen- en veiligheidsdiensten van andere landen. Deze samenwerking dient, wanneer dit van belang is voor de rechtmatigheidstoets, te worden betrokken in de motivering voor de inzet van bijzondere bevoegdheden. Dit is bijvoorbeeld aan de orde wanneer bij het verwerven van gegevens al de verwachting bestaat dat deze worden gedeeld met buitenlandse diensten of wanneer de inzet van de bijzondere bevoegdheid plaatsvindt ter ondersteuning van een buitenlandse dienst. In de rechtseenheidsbrief wordt nader uitgelegd onder welke omstandigheden de samenwerking met buitenlandse diensten van betekenis is voor de rechtmatigheidstoets door de TIB.

[Lees hier de rechtseenheidsbrief](#)

3 De geautomatiseerde data-analyse ingevolge artikel 50 Wiv 2017.

In het politiek en maatschappelijk debat rond de Wiv 2017 is er veel aandacht geweest voor metadata-analyse en de mate waarin dit een inmenging vormt in de persoonlijke levenssfeer van de burger. In de wet is vastgelegd dat de AIVD en de MIVD toestemming moeten hebben van de minister als zij personen of organisaties willen identificeren via de geautomatiseerde analyse van metadata die door onderzoeksopdrachtgerichte interceptie zijn verkregen. Deze toestemming wordt vervolgens getoetst door de TIB. Pas dan mag de bevoegdheid worden toegepast. Op de uitvoering hiervan wordt toezicht gehouden door de CTIVD. Ook behandelt de CTIVD eventuele klachten over de inzet van deze bevoegdheid. Dit onderdeel van de wet lijkt vrij eenvoudig, maar is in de uitvoering in de praktijk complex. In de rechtseenheidsbrief wordt uitgelegd welk kader de TIB en CTIVD verbinden aan de uitvoering van deze bevoegdheid en hoe de AIVD en de MIVD dit moeten toepassen.

[Lees hier de rechtseenheidsbrief](#)

6

“De geheimhouding tussen toezichthouders is een belangrijke drempel gebleken voor de effectiviteit van het toezicht op de internationale gegevensuitwisseling tussen inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Er is in dat verband sprake van een risico op een toezichtshiaat (*accountability deficit*).”

Hoe werkt de CTIVD internationaal samen?

Waar de samenwerking tussen inlichtingen- en veiligheidsdiensten intensificeert en innoveert, staat de samenwerking op het terrein van toezicht nog in de kinderschoenen. De CTIVD stelt prioriteit aan de versterking van de samenwerking met collega toezichthouders in het buitenland. Zij heeft daartoe een waardevol netwerk aan bilaterale contacten opgebouwd. In 2018 heeft de CTIVD buitenlandse toezichthouders ontvangen uit Duitsland, Zweden en Zwitserland. Zelf bracht zij bezoeken aan toezichthouders in België, Denemarken en Duitsland.

In 2015 initieerde de CTIVD een gemeenschappelijk project waarbij toezichthouders van vijf landen (België, Denemarken, Nederland, Noorwegen en Zwitserland) op basis van hun eigen mandaat eenzelfde type onderzoek verrichtten en de uitkomsten en ervaringen daarvan vergeleken. In 2018 heeft de CTIVD deelgenomen aan twee bijeenkomsten van deze groep toezichthouders. Het project liep tot november 2018 en leidde o.m. tot de publicatie van een gezamenlijke verklaring waarin nationale wetgevers worden opgeroepen de bestaande wettelijke verplichting van geheimhouding tussen toezichthouders onderling te herzien. De geheimhouding tussen toezichthouders is een belangrijke drempel gebleken voor de effectiviteit van het toezicht op de internationale gegevensuitwisseling tussen inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Er is in dat verband sprake van een risico op een toezichtshiaat (*accountability deficit*). De toezichthouders blijven in de komende jaren intensief met elkaar samenwerken om dit toezichtshiaat te dichten. Zij voeren overleg over actuele juridische en technische vraagstukken die elk van hen raken en delen *best practices* in het toezicht. Het streven is de groep van vijf landen uit te breiden. Ook werd in 2018 een informeel internationaal secretariaat ingesteld dat tot en met 2020 bij de CTIVD is belegd.

[Lees hier de gezamenlijke verklaring](#)

Daarnaast richt de CTIVD zich op het versterken van een bredere Europese samenwerking tussen toezichthouders. In december 2018 nam zij deel aan een eerste conferentie tussen Europese toezichthouders op inlichtingen- en veiligheidsdiensten in Parijs. Een vervolg hierop zal plaatsvinden in Den Haag eind 2019 en wordt georganiseerd door de CTIVD en de Toetsingscommissie Inzet Bevoegdheden (TIB) gezamenlijk.

Verder heeft de CTIVD in 2018 bijgedragen aan diverse bijeenkomsten op het terrein van privacy, inlichtingen en veiligheid en toezicht. Zo heeft zij presentaties gegeven bij de volgende internationale gelegenheden:

- *Intelligence and Oversight* conferentie, georganiseerd door de *Conseil d'Etat en de Commission nationale de contrôle des techniques de renseignement* in Parijs
- *European Intelligence Oversight Network* workshop, georganiseerd door de *Stiftung Neue Verantwortung* in Berlijn;
- *International intelligence collaboration* conferentie, georganiseerd door het *Belgian Intelligence Studies Center* in Brussel;
- *Human Rights, Big Data and Technology* workshop, georganiseerd door de *University of Essex* in samenspraak met de *Investigatory Powers Commissioner's Office (IPCO)* in Colchester;
- *Expert meeting 'Networked oversight'*, georganiseerd door het *German Institute for Human Rights*, de *Friedrich Naumann Stiftung* en de *Stiftung Neue Verantwortung* in Berlijn;
- *International Intelligence Oversight Forum 2018*, georganiseerd door de VN Commissaris voor de Privacy in Malta.

7

The background features a large, complex 3D structure composed of many light blue, semi-transparent cubes, resembling a digital landscape or a data visualization. The scene is set against a dark blue background with a pattern of binary code (0s and 1s) in a lighter shade. In the lower right foreground, a hand is visible, holding a glowing orange cube that emits a bright light. The overall aesthetic is futuristic and technological.

“De CTIVD hecht waarde aan het versterken van haar technische en operationele deskundigheid. Ook richt zij zich op het ontwikkelen van nieuwe, efficiënte en effectievere toezichtsmethoden. Zij blijft bij voorkeur klein en slagvaardig in haar toezicht.”

Hoe heeft de organisatie van de CTIVD zich ontwikkeld in 2018?

Samenstelling CTIVD

Voor 1 mei 2018 bestond de CTIVD uit Harm Brouwer (voorzitter), Aad Meijboom (lid) en Marylène Koelewijn (lid). Vanaf 1 mei 2018 is sprake van twee afdelingen:

Afdeling toezicht

Harm Brouwer
Voorzitter
(tevens voorzitter CTIVD)

Aad Meijboom
Lid
(tevens lid CTIVD)

Marylène Koelewijn
Lid
(tevens lid CTIVD)

Jantine Kervel-de Goei
Secretaris

Secretaris

Afdeling klachtenbehandeling

Addie Stehouwer
Voorzitter
(tevens lid CTIVD)

Hermine Wiersinga
Lid

Jan-Louis Burggraaf
Lid

Wilbert Tomesen
Lid
(tot 1 november 2018)

Samenstelling staf

De secretaris van de CTIVD is Jantine Kervel- de Goei. Zij nam deze functie per 1 april 2018 over van Hilde Bos-Ollermann. De staf bestaat verder uit (juridisch) onderzoekers, een ICT-expertunit en administratieve ondersteuning.

In 2018 heeft de CTIVD zich gericht op de verdere ontwikkeling van de ICT-expertunit. Per 1 september 2016 is een adviseur ICT bij de CTIVD in dienst getreden met ruime operationele kennis van *signals intelligence* (sigint). Daarmee is de eerste stap gezet in de formatie van een ICT-expertunit. Binnen de ICT-expertunit moet worden voorzien in deskundigheid op de terreinen van IT-infrastructuur, dataverwerking en cyber security. Op 1 mei 2018 is een data specialist aan de ICT-expertunit toegevoegd. Een verdere uitbreiding is begin 2019 voorzien met het gelijktijdig aantrekken van een IT architect en een *cyber security* specialist. De ICT-unit adviseert de CTIVD welke veranderingen noodzakelijk zijn om effectief toezicht te blijven uitoefenen op de activiteiten van de diensten die in toenemende mate digitaliseren. Ook adviseert en ondersteunt de ICT-expertunit de onderzoekers, voert technisch onderzoek uit en adviseert de CTIVD op het gebied van technisch complexe vraagstukken. In samenspraak met de AIVD en de MIVD wordt bovendien bekeken op welke manier de AIVD en de MIVD ten behoeve van hun interne controle waarborgen in hun systemen kunnen aanbrengen en op die manier effectief extern toezicht door de CTIVD mogelijk te kunnen maken.

De CTIVD heeft er niet voor gekozen het aantal onderzoekers binnen haar staf uit te breiden. Waar de AIVD en de MIVD in formatieve zin aanzienlijk groeien, is een daarmee corresponderende groei bij de CTIVD niet aan de orde. De CTIVD hecht waarde aan het versterken van haar technische en operationele deskundigheid, onder meer door het aantrekken van onderzoekers met operationele ervaring in het werkveld van inlichtingen en veiligheid en onderzoekers met deskundigheid op het snijvlak van recht en ICT. Ook richt zij zich op het ontwikkelen van nieuwe, efficiënte en effectievere toezichtsmethoden. Zij blijft bij voorkeur klein en slagvaardig in haar toezicht.

Facilitaire ontwikkelingen

De CTIVD valt beheersmatig onder het ministerie van Algemene Zaken. Dit houdt in dat de CTIVD een beroep kan doen op de dienstverlening vanuit het ministerie op het terrein van o.m. financieel beheer, ICT en personeelszaken. Daarnaast is vanuit het ministerie van Algemene Zaken, in samenwerking met het Rijksvastgoedbedrijf en de Raad van State, een nieuwe, permanente huisvesting gerealiseerd. Vanaf eind december 2018 is de CTIVD gehuisvest aan de Oranjestraat 15 in het centrum van Den Haag.

De CTIVD beslist zelf over de besteding van haar financiële middelen. Het budget van de CTIVD is in verband met de inwerkingtreding van de Wiv 2017 verhoogd van 2 miljoen euro (2017) naar 2,5 miljoen euro (2018).

Tot slot

De inwerkingtreding van de nieuwe wet brengt veel met zich mee, niet alleen voor de AIVD en de MIVD maar ook voor de CTIVD. Het doorgronden van de gegevensverwerking door de beide diensten in het licht van de nieuwe wettelijke bepalingen en de toezeggingen van het kabinet in de aanloop naar de inwerkingtreding van de Wiv 2017 is niet eenvoudig. Het toezicht onder de Wiv 2017 vereist een hoge mate van juridisch denken, operationele kennis, technische deskundigheid en maatschappelijke betrokkenheid. De CTIVD is haar medewerkers dankbaar voor de enorme inzet, vaardigheid en innovativiteit die zij hebben getoond in hun werkzaamheden in het afgelopen jaar. Er zijn nog niet eerder zo veel overleggen gevoerd met de AIVD en de MIVD, de betrokken

departementen, de TIB, belangenorganisaties en kennisinstellingen in Nederland en toezichthouders in het buitenland als in het afgelopen jaar. De CTIVD is haar staf zeer erkentelijk voor de kwaliteit van hun harde werken en het aanpassingsvermogen dat zij hebben laten zien in 2018.

Postbus 85556
2508 CG Den Haag

T 070 315 58 20 | **F** 070 381 71 68
E info@ctivd.nl | www.ctivd.nl